

— MEB —

AGS

AKADEMİ GİRİŞ SINAVI

DERS NOTU

Mehmet Celal
Özyıldız

Önay Çepe

TARİH
TÜRKİYE COĞRAFYASI

3. BASKI

RETRO
Yayıncılık

Ücretsiz Videolara
ulaşmak için
QR kodu tara!

İLK VE ORTA ÇAĞLARDA TÜRK DÜNYASI

TOPLUMSAL HAYAT

- Yönetenler ve yönetilenler olarak iki kısma ayrılır.
- Liyakat önemlidir.
- Ataerkil yapı vardır.
- Yardımlaşma ve dayanışma vardır.
- Konar - göçer yaşam tarzı hâkimdir.
- Tek eşle evlilik (*monogami*)

~~Köle sınıf~~

YOK

~~Aristokrat~~

SOYLU

Sınıf ayrımı yoktur.

Bazı Kavramlar

- **Ana-Ög:** Anne (*Öksüzden aklına gelsin.*)
- **Ata-Kang:** Baba (*King, Kral "Baba"*) Baba devletler özdeşleştirilerek devlete "devlet baba" denilmiştir.
- **Kaling:** Başlık parası (*Evde Kaling!*)
- **Yurt:** Halkın kullandığı çadır.

EKONOMİK HAYAT

Konar-göçer yaşamdan dolayı temel geçim;

Demir savaş aletlerini üretmişler ve ticaretini yapmışlardır.

Töte Kanalı ve Aktura gibi sulama kanalları kullanılmıştır.

Tarımla uğraşanlara tarıgçı ya da tarıdacı denilmiştir.

Hayvanlar için yonca üretilmiştir.

- Çinlilerle olan mücadelelerin kaynağı
- İpek - madenî eşya ya da çin porseleni gibi eşyaların ticareti yapılmıştır.

- Özellikle kürklu hayvanların derilerinin ticareti yapılmıştır.

Baharat Yolu x Hindistan
Kral Yolu x Anadolu

O dönemde bunlarla işimiz yok!

- Marangozluk
- Demircilik
- Balıkçılık

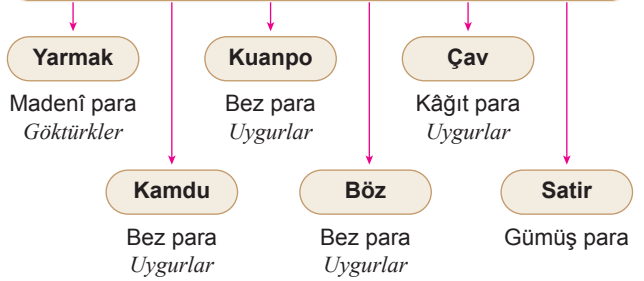
Asya Hun → Serbest ticaret piyasası (*Çin ve komşu devletlerle ticaretin güvenli şekilde yapılması için*)

- **Ağıllı (Ağır):** Hazine görevlisidir.

› **Tudun:** Mali işlerde üst düzey memur.› **İmga:** Göktürklerde vergi memuru

Bankacılık temellerini Uygurlar atmıştır.

Kullanılan Para Türleri

- Paralarda ay ve hilal motifi ve Türgiş damgaları vardır. (*En belirgin para*)
- Uygurlarla ay motifi ön plana çıkmıştır. (*Mani dini*)

ORDU TEŞKİLATI

- Ordu, Orhun Kitabeleri'nde "sü" olarak kullanılmıştır.
- Türkler savaşçı kimlikleriyle ön plana çıkmıştır.
- Her Türk asker doğar. → Ordu - millet anlayışı mevcuttur.
~~Meslek değildir.~~ ~~Paralı askerlik yok (Hazarlar hariç)~~
- Mete'nin tahta çıkışı - MÖ. 209 (*Kara Kuvvetlerinin kuruluşu olarak kabul edilir.*)
- **Böri:** Köktürk Muhafız Birliğidir.
- "Turan taktiği, Sahte ricat, Hilal, Kurt kapanı" kullanılmıştır.
› Sübaşı → Genelkurmay demektir.
- Yelme → Akıncı
- **Islıklı ok:** Mete'nin geliştirdiği ve kullandığı oktur.

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE
İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ**Harzemşahlar**
(1097 - 1231)

- Kendilerini Büyük Selçuklu Devleti'nin mirasçısı olarak görmüşlerdir.
- Adlarını kuruldıkları bölgeden almışlardır.
- Alaaddin Tekiş döneminde en parlak dönemlerini yaşamışlardır.
- Otrar faciası bu dönemde yaşanmıştır. (Harzemşahlar Moğol kervanını yağmalamışlardır.)
- 1230 yılında Anadolu Selçuklulara Yassı Çemen Savaşı'nda yenilmişlerdir. Bu savaş sonunda Selçuklular ile Moğollar komşu olmuşlardır.
- Anadolu, Moğol istilasına açık hâle gelmiştir.
- İlhaneliler tarafından yıkılmışlardır.

Akkoyunlular
(1350 - 1502)

- Doğu Anadolu'da kurulmuştur.
 - En önemli hükümdarı Uzun Hasan'dır.
 - Kur'an-ı Kerim'i Türkçeye çevirmişler.
 - Dede Korkut hikâyelerini yazılı hâle getirmişlerdir.
 - 1473'te Osmanlı Devleti ile yapılan Otlukbeli Savaşı'nı kaybetmişlerdir.
- II. Mehmet (*Büyük Türk*) – Uzun Hasan (*Küçük Türk*)
- Ali Kuşçu – Celaleddin Devvani ve İsa Savcı bu devlette yetişen önemli bilim insanları.

Karakoyunlular
(1365 - 1469)

- Bayram Hoca tarafından kurulmuştur.
- Azerbaycan'ın Türkleşmesinde etkili olmuşlardır.

Safeviler
(1502 - 1736)

- Şah İsmail tarafından İran'da kurulmuştur. (*Şii karakterli*)
- 1514 yılında Çaldıran Savaşı'nda Osmanlılara yenilmiştir. (*Yavuz Sultan Selim – Şah İsmail*)

Babür İmparatorluğu
(1526 - 1858)

- Babür Şah tarafından Hindistan'da kurulmuştur.
- Cihan Şah eşi Mümtaz Sultan (*Ercüment Nur Banu Sultan*) için Taç Mahal'i yaptırmıştır (Taç Mahal - Hindistan / Agra).
- Taç Mahal dünyanın 7 harikasından biridir.

Timur Devleti
(1369 - 1507)

- Timur'un kendisi Türk yönettiği halk Moğol'dur.
- Çağatay hanlığı topraklarında kurulmuştur.

Ankara Savaşı

Timur ✓ Yıldırım Beyazıt X

- 1402'de Ankara Savaşı'nda Osmanlı Devleti'ni yenmiş ve Osmanlı Devleti'nin "Fetret Devri"ne girmesine neden olmuştur.
- Altın Orda Devleti'ni parçalayarak Rusların güçlenmesine yol açmıştır.
- Timur Devleti'ne Ali Kuşçu, Hüseyin Baykara, Uluğ Bey ve Ali Şiir Nevai gibi isimler önemli çalışmalar yapmıştır.
- Timur Han soyundan olmadığı için "emir" ünvanını kullanmıştır.

Cengiz İmparatorluğu
(1206 - 1294)

- Cengiz Han tarafından Karakum'da kurulmuştur.
- Cengiz Han Türk töresini örnek alarak "Yasaname-i Büzürg"ü (*Büyük Cengiz Yasaları*) oluşturmuştur.
- Cengiz Han'ın ölümüyle ülke oğulları arasında paylaşılmıştır.
 - › Altınorda
 - › Kubilay
 - › Çağatay
 - › İlhanlı
- gibi devletler kurulmuştur.

Altınordu Devleti

- Karadeniz'in kuzeyinde kurulmuştur ve Timur saldırıları sonucu yıkılmıştır. Yıkılması Rusların güneye inmesini kolaylaştırmıştır.

İlhanlı Devleti

- İran ve çevresinde kurulmuştur.
- 1243 yılında Anadolu Selçuklu Devleti'ni Köseadağ Savaşı'nda yenmişlerdir. 1258'de ise Bağdat'ı alarak Abbasilere son vermiştir.
- 1260 yılında Ayn Calut Savaşı'nda Memlûklere yenilmişlerdir. Böylece batıya ilerleyişleri durmuştur.

Çağatay Hanlığı

- Türkistan bölgesinde kurulmuştur. Timur tarafından yıkılmıştır. Topraklarında Timur Devleti kurulmuştur.

Kubilay Hanlığı

- Çin'de kurulmuştur. Budizm'i kabul etmişler ve asimile olmuşlardır.
- Marco Polo - Kubilay Hanlığını ziyaret etmiştir.

TÜRK - İSLAM TARİHİ
KÜLTÜR VE MEDENİYETİ

DEVLET YÖNETİMİ

- Kut anlayışı İslami bir anlam kazanmış "Allah'ın takdiri - Allah'ın nasibi" anlayışına dönüşmüştür. "Türk Cihan Hâkimiyeti anlayışı" ise cihat ve "İlahi Kelimetullah" anlayışına (*Allah'ın adını yüceltme*) dönüşmüştür. Türk - İslam devletlerinde kağan yerine "sultan" yabgu yerine "melik" denilmiştir. Melikler "atabey" denilen hocalar tarafından devlet yönetimine hazırlanmıştır.
- Karahanlılarda ikili teşkilat sistemi uygulanmıştır. Yaşadıkları bölgenin Türk olması yönetim ve yönetilenler arasındaki uyumu kolaylaştırmıştır.
- Gazneliler merkezî bir yönetim kurmuşlardır. Çok uluslu bir toplum yapısına sahip olmaları devlet yönetimini oluşturmalarında etkili olmuştur.
- Büyük Selçukluların devlet yönetimine töre - kut ve şûra etkili olmuştur. Arap ve İran devlet yönetimlerinde etkilenmişlerdir. Devlet yönetiminde divanlar etkili olmuştur.

Hükümdar Ünvanları

Karahanlılar

- ◆ Han
- ◆ Hakan
- ◆ Terken
- ◆ Kadir
- ◆ Kara
- ◆ Kılıç
- ◆ Tonga
- ◆ İlig
- ◆ Buğra
- ◆ Tamgaç
- ◆ Arslan

Gazneliler

- ◆ Sultan
- ◆ Emir

Büyük Selçuklu

- ◆ Emir
- ◆ Melik
- ◆ Sultanü'l Âzam
- ◆ Sultanü'l Âlem

Hükümdar Sembolleri

- ◆ Tuğ
- ◆ Sancak
- ◆ Asa
- ◆ Nevbet (*Davul*)
- ◆ Taht
- ◆ Alem
- ◆ Çetr (*Şemsiye*)
- ◆ Hilat
- ◆ Menşur

İslamiyet'le Birlikte Yeni Hükümdarlık Sembolleri

- Tiraz** Halifenin gönderdiği elbise
- Hilat** Halifenin gönderdiği hediyeler
- Çetr** Saltanat şemsiyesi
- Hutbe** Hükümdar adına dua edilmesi
- Menşur** Halifelik onayı - belge

Teokratik yapıyı gösterir.

SARAY

- Türk - İslam devletlerinde merkezî yönetim saray (*kapu - bergâh*) hükümet ve hükümdardan oluşmuştur.
- Hükümdar ülkeyi saraydan yönetmiştir.

Saray Görevlileri

<p>Hacib Saray görevlilerin başıdır. Hükümdar ve vezirden sonra gelen en yetkili kişidir. En bilgisine Has Hacip, Uluğ Hacip, Hacib'ül Hüccab, Gaznelilerde ise Hacib-i Büzürg denilmiştir.</p> <p>Kapucubaşı Her türlü günlük hizmetten sorumlu olan kişidir.</p> <p>Silahtar Silahlardan sorumlu olan kişidir.</p> <p>Emiri Candar Güvenlikten sorumlu olan kişidir.</p> <p>Emiri Alem (Alemdar) Bayraktan sorumlu olan kişidir.</p> <p>Camedar Padişahın kıyafetlerinden sorumlu olan kişidir.</p>	<p>Taştdar (Abdar) Leğen, ibrik taşır. Abdest aldırır.</p> <p>Çeşnicibaşı Yemekleri tadar.</p> <p>Sarhenk Padişahın yolunu açar.</p> <p>Emiri Ahur Padişahın atlarına bakar.</p> <p>Naip Vekil</p> <p>Hansalar Sarayın mutfağından sorumludur. Karahanlılarda "aşçıbaşı" denir.</p> <p>Yuğruş Karahanlı vezirleridir.</p> <p>Hace Gazneli veziridir.</p>
---	--

Devlet Görevlileri

<p>Şihne Eyalet yöneticisi</p> <p>Amid Vilayet yöneticisi</p> <p>Ulak Postacı</p> <p>Amil Vergi memuru</p> <p>Muhtesip Belediye işleri Osmanlı'da zabıta</p> <p>Subaşı Güvenlik (yürütme)</p>	<p>Kadı Yargıç (yargı)</p> <p><i>Taşrada yürütme ve yargı birbirinden ayrıdır.</i></p> <p>Pervaneci Dirlik dağıtan görevli.</p> <p>Atabey Selçuklu sultanının oğullarını / meliklerini yetiştiren görevli. → Selçuklu, atabeylere geniş yetki vermiş → Bu da merkezî otoriteyi zayıflatmıştır.</p>
---	---

HÜKÜMET

- Türk - İslam devletlerinde "divan" hükümet görevini üstlenmiştir. Hükümetin başında vezir bulunmuştur.

Vezir

Karahanlılarda	– Yuğruş
Gaznelilerde	– Hace-i Büzürg
Büyük Selçuklularda	– Sahibi Divan-ı Saltanat

Günümüzdeki
TBMM

Divan-ı Saltanat

Gazneli
Divan-ı
Veraset

Karahanlı
Divan-ı
Ali

Divan-ı İşraf

Askerî ve hukuki işler
hariç diğer alanları
DENETLEME görevlisi
Müşrif

Divan-ı Tuğra-inşa

Yazı - Evrak işleri görevlisi
Tuğrai Münşi

Divan-ı Arz

Askerî işler görevlisi
Arzül Ceys

Divan-ı İstifa

Maliye görevlisi
Müstevfi

TAŞRA YÖNETİMİ

Karahanlılar

- İkili Devlet Teşkilatı (*Doğu - Batı*) sistemini devam ettirmiştir.

Doğu ↔ **Batı**

Büyük hakan
"Aslan Karahan"
ünvanıyla yönetmiştir.

Hanedan üyesi
"Buğra Kara Han"
ünvanıyla yönetmiştir.

Adli işlere <> "kadı"
Mali işlere <> "amil (ımgı)"
Belediye işlerine <> "muhtesip" } bakmıştır.

Gazneliler

- Merkezî bir yapı hâkimdir.
- Her eyaleti sivil, askerî ve adli görevliler yönetmiştir.

Mülki işlerde <> *sahib-i divan*
Askerî işlerde <> *salar (sipehsalar)*
Adli işlerde <> *kadikudat*
Mali işlerde <> *amil*
Belediye işlerinde <> *muhtesip* } bakmıştır.

Büyük Selçuklular

- Büyük divana bağlı taşra teşkilatı oluşturulmuştur.
 - Mülki idarede <> *şihne (askerî vali)*
 - Askerî güvenlik <> *sahib-i şurta*
 - Adalet işlerine <> *kadı*
 - Mali işlere <> *amil*
 - Belediye işlerine <> *muhtesip*
 - Hanedan üyesi vali <> *melik*
- bakmıştır.

TÜRK - İSLAM DEVLETLERİNDE ORDU (SÜ)

Karahanlılar	Gazneliler	Büyük Selçuklar
→ Türkmenler	→ Gulam Askerleri	→ İkta Askerleri
→ Gulamlar	→ Eyalet Askerleri	→ Gulamlar
→ Hassa Ordusu	→ Hassa Ordusu	→ Hassa Ordusu
→ Saray Muhafızları	→ Gulam-ı Saray	→ Gulam-ı Saray
→ Eyalet Ordusu	→ Gönüllü ve Ücretli Askerler	→ Bağlı Devletler
		→ Türkmenler

NOT

- Hassa ordusu** → Padişaha has kuvvetlerdir.
- Gulam askerleri** → Osmanlı'da kapıkulu olarak geçer.
- İkta askerleri** → Osmanlı'da tımarlı sipahi olarak geçer.

Gulam Sistemi	İkta Sistemi
<ul style="list-style-type: none"> İlk kez Karahanlılar tarafından uygulanmıştır. Satın alınan ya da esir alınan çocuklar "gulamhane" denilen yerlerde yetiştirilmiştir. Eğitimi tamamlayan çocuklar askerî ve idarî görevlere getirilmiştir. Bir kısmı sultanın özel birliğine seçilmiştir. Askerlerin birçoğu Türklerden oluşmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> İlk defa Hz. Ömer Dönemi'nde uygulanmıştır. Devlete ait arazi gelirleri maaş karşılığı asker, sivil ve devlet adamlarına verilmiştir. Büyük Selçuklular ve Anadolu Selçukluları geliştirmiştir. <p>Yararları</p> <ul style="list-style-type: none"> Hazineden para çıkmadan büyük bir orduya sahip olunmuştur. Üretim devamlılığı sağlanmıştır. Taşrada devletin otoritesi güçlenmiştir. Toprağın boş kalması önlenmiştir. Düzenli vergi toplanmıştır. Devlet adamlarının maaşı ödenmiştir. Hazinenin giderleri azalmıştır. İkta sistemiyle yetişen askerlere "sipahi" denilmiştir.

HUKUK

- Türk - İslam devletlerinde hukuk şeri ve örfi olmak üzere ikiye ayrılmıştır.

- Askerî davalara kadıasker (*kadılaşker*) bakmıştır.

Divan-ı Mezalim

Sultanın başkanlığında ağır siyasi suçlular yargılanır.

TOPRAK

Miri (Devlet)

- Has** → Geliri hükümdara ait topraktır.
- İkta** → Geliri devlet memuru ve komutanlara ayrılan topraklar
- Tımar** → Sosyal
- Vakıf** → Hayır Kurumu
- Eğitim, sağlık, sosyal, kültürel, ticari

Toprak

Mülki

- Kişiyeye ait**
- Öşriye**
- Müslümanlara ait topraklar
- Haraciye**
- Gayrimüslimlere ait topraklar

TOPLUMSAL YAPI

Yönetenler

- Sınıf ayrımı yoktur.
- Liyakat önemlidir.
- Yerleşik hayat hâkimdir.
- Yardımlaşma ve dayanışma vardır.
- Farklı kültürlerle etkileşim artmıştır.

Yönetilenler

- Şehirliler
- Hükümet görevlileri
- Memurlar
- Din adamları
- Tüccarlar
- Sanatkarlar
- Köylüler
- Konargöçerler

SOSYAL HAYATTAKİ KURUMLAR

İmarethane	Aşevi
Bedesten	Çarşı
Tabhane	Konukeyi ve fakirlere yardım yapılan yer
Debbahane	Deri işleme atölyesi
Kapan	Tek cins malın satıldığı yer (un kapanı vb.)
Arasta	Üstü kapalı çarşı
Sebil	Çeşme
Külliyeye	Camii etrafında yapılan toplu yapılar
Kümbet	Damı koni veya piramit biçiminde olan yuvarlak veya köşeli anıt mezar
Türbe	Devlet ve din adamlarının mezarları
Tekke	Bir tarikata ait yapı
Zaviye	Tekkelerin taşradaki daha küçük yapısı
Maristan Bimaristan Darüşşihha Darüşşifa Darülaifiye	Hastahane

EĞİTİM, DİL VE EDEBİYAT

- Eğitimin temel kurumu medreseler olmuştur.

Ne?	Nerede?	Kim?
İlk Türk - İslam medresesi	Semer kant Medresesi	Karahanlılar
Büyük Selçukluların ilk medresesi Tuğrul Bey Dönemi'nde Nişabur'da açılmıştır.	Nişabur Medresesi	Büyük Selçuklular
İlk olarak Alp Aslan Dönemi'nde açılmıştır. En ünlüsü Bağdat Nizamiye Medresesidir.	Nizamiye Medresesi	Büyük Selçuklular
Anadolu'da kurulan ilk medrese	Yağlıbasan Medresesi	Danışmentliler

Nizamiye Medreselerinin Açılma Nedenleri

- Devleti Haşhaşiler gibi radikal örgütlere karşı korumak
- Memur ihtiyacını karşılamak
- Din adamı yetiştirmek
- Bilim insanlarının çalışmalarından faydalanmak
- İslamiyet'e yeni geçen Oğuzların inançlarını pekiştirmek
- Yoksul ve yetenekli çocukları topluma kazandırmak

MEDRESELERDE OKUTULAN DERSLER

Din ve Hukuk	Kur'an-ı Kerim - Tefsir - Hadis - Fıkıh - Kelam
Dil ve Edebiyat	Arap Edebiyatı - Fars Edebiyatı - Nahiv ve Sarf (Dil Bilgisi) - Hitabet - Cerh ve Taddil (Hadis Araştırması) - Edep - Tarih
Felsefe	Mantık - Felsefe
Müsbet Bilim	Tıp - Cerrahi - Hesap - Hendese (Geometri) - Müsellesat (Trigonometri) - Nücum (Yıldız İlimi) - Heyet (Gök Bilimi, Tabiat (Doğa))

Farsça → Diplomaside
Arapça → Medresede
Türkçe → Halk arasında } kullanılmıştır.

YORUM

- Karahanlıların resmî dili Türkçedir.
- Karahanlılarda dilde milliyetçilik vardır.

NOT

Gazneli ve Selçukluda dilde milliyetçilik yoktur.

YORUM

- Karahanlı Dönemi'nde Türkçe öz yapısını korur.
- Gazneli - Selçuklu Dönemi'nde Türkçeye çok fazla yabancı kelime girmiştir.

Karahanlı Dönemi Eserleri

Eserler Uygurca, Hakaniye lehçesi ve öz Türkçe ile kaleme alınmıştır.

Divan-ı Lügati't-Türk	<ul style="list-style-type: none"> • Kaşgarlı Mahmut tarafından yazılmıştır. • Eserin yazılış amacı <ul style="list-style-type: none"> ➤ Türk dilini Araplara öğretmek ➤ Türk dilinin zenginliği ➤ Türk milletinin yüceliğini göstermektedir. • Kaşgarlı Mahmut ilk Türk haritacısı ve filoloğudur. • Türk dünyasına ait haritanın bulunduğu eserde 7.500 kelimenin Arapça karşılığı verilmiştir. • Eser Türk örfleri, adetleri, mutfağı, spor faaliyetleri, ekonomik özellikleri, günlük yaşamı, müzik anlayışı, aile hayatı, kadına verilen önem, edebiyat, sağlık vb. alanlarda bilgiler içermektedir. • Abbasi halifesi El Muktedibillah (Ebul Kasım Abdullah)a sunulmuştur. • 2008 yılı UNESCO tarafından "Kaşgarlı Mahmut Yılı" ilan edilmiştir.
Kutadgu Bilig (Mutluluk Veren Bilgi)	<ul style="list-style-type: none"> • Türk - İslam edebiyatının ilk yazılı örneğidir. • Yusuf Has Hacip tarafından yazılmıştır. • Siyasetname ve nasihatname niteliğindedir. • Eserde; adalet - devlet - akıl ve kanaat olarak dört esas üzerinde durulmuştur. • Doğu Karahanlı hükümdarı Tamgaç Buğra Han (Uluğ Kara Buğra Han)'a sunulmuştur. • Yusuf Has Hacip kitap için "Alimlerin ilmi, halkın yolunu aydınlatır." demiştir.
Divan-ı Hikmet	<ul style="list-style-type: none"> • Hoca Ahmet Yesevi tarafından yazılmıştır. • Ahmet Yesevi ilk mutasavvıf (sufi) ve eser Türk tasavvuf edebiyatının ilk örneği kabul edilir. • Ahmet Yesevi "Piri Türkistan" olarak bilinir. • Eser Karahanlı hükümdarı Satuk Buğra Han'a sunulmuştur.

Atabet'ül Hakayık	<ul style="list-style-type: none"> • "Hakikatlerin Eşiği" anlamına gelir. • Nasihatname ve ahlaki öğüt içerir. • Eğitim ve bilimin önemi vurgulanmıştır. • Karahanlı hükümdarı Emir Dad Sipahsalar Mehmet Bey'e sunulmuştur.
Saltuk Buğra Han Destanı	<ul style="list-style-type: none"> • Saltuk Buğra Han'ın İslamiyeti kabul edışı ve yaptığı mücadeleler anlatılır.
Şehname	<ul style="list-style-type: none"> • Firdevsi tarafından yazılmıştır. • İran - Turan mücadelesini anlatır. • Gazneli Mahmut'a sunulmuştur. • İskit hükümdarı Alper Tunga eserde "Afra-siyap" olarak adlandırılmıştır.
Siyasetname	<ul style="list-style-type: none"> • Nizamülmülk tarafından yazılmıştır. • Alp Aslan ve Melikşah'a veziriazamlık yapmıştır. • Nizamiye Medreselerinin kuruluşunda etkili olan Nizamülmülk eserde devletin nasıl yönetilmesi gerektiğini anlatmıştır. • Eser Sultan Melikşah'a sunulmuştur.
Rubailer	<ul style="list-style-type: none"> • Ömer Hayyam tarafından oluşturulmuştur. • Aşk, doğa, ahiret üzerine sözlerini toplamıştır. • Ömer Hayyam "Celali Takvimini" hazırlayan komisyona başkanlık etmiştir.
Tarihî Yemin	<ul style="list-style-type: none"> • Utbi

TÜRKLERİN İSLAMİYET'İ KABULÜ VE
İLK TÜRK İSLAM DEVLETLERİ

BİLİM

Farabi	<ul style="list-style-type: none"> • “Muallimi Sani (ikinci öğretmen), Alpharabius, Abunazar” lakablarıyla bilinir. • Türk - İslam devletlerinde pozitif bilimleri başlatmış ve bilimleri sınıflandırmıştır. • Birleşmiş Milletler fikrini ortaya atmıştır. • <i>İhsaül - Ulum - El Medinet'ül Fazıla</i> adlı eserleri vardır.
İbn-i Sina	<ul style="list-style-type: none"> • “Şeyh El Reis, Şeyhül Felasefe, Tıbbın Hükümdarı” olarak isimlendirilmiştir. • Mikrobun tanımını yapmıştır. İlk kez mide ameliyatı yapmış ve şeker hastalığını tespit etmiştir. • <i>El Kanun Fit Tıp ve Kitabuş Şifa</i> adlı eserleri vardır. • Ayda bir kratere ismi verilmiştir.
Gazali	<ul style="list-style-type: none"> • “Hüccet-ül İslam” lakabıyla anılmıştır. • Nizamiye Medreselerinde hocalık yapmıştır. • <i>İhyaül Ulumuddin, Cevahirül Kur'an ve Tehafit'ül Felasife</i> adlı eserleri vardır.
Harezmi	<ul style="list-style-type: none"> • Cebirin kurucusudur. • Beytül Hikmede görev almıştır. • <i>Hisab-ül Cebr ver Mukabele</i> adlı eseri vardır. • Ondalık Sayı sistemini bulmuştur.
Cezeri	<ul style="list-style-type: none"> • Robotik ve sibernetik biliminin kurucusudur. • Artuklular döneminde yaşamıştır.
Biruni	<ul style="list-style-type: none"> • El Üstad, Alberuni, Alıboran lakablarıyla anılmıştır. • Matematik - coğrafya - astronom alanlarında çalışmıştır. • Yer çekiminin varlığını Newton'dan önce söylemiştir. • Gazneli Mahmut “Sarayımın en değerli hazinesi” demiştir. • <i>Asarül Bakiye, El Kanun Mesudi</i> eserleri vardır.

El Hazini	<ul style="list-style-type: none"> • Astronom ve mekanikçidir. • Kitab-ül Mizanil Hikme adlı eseri yazmıştır. • Sultan Sencer'e sunduğu eserinde gök bilimiyle ilgili (enlem - boylam) tablolar yapmıştır.
İbn-i Rüşd	<ul style="list-style-type: none"> • Averroes adıyla bilinir. • Felsefeci, astronom ve tıpcıdır. • Akli ön planda tutmuştur. • Aristo'yu Avrupa'ya anlatmıştır. Aristonun en büyük yorumcusudur. • Güneş lekelerini ilk defa gözlemlemiştir. • Latin İbn-i Rüşdçülük felsefesini ve ekolünü oluşturmuştur.
Cabir bin Hayyam	<ul style="list-style-type: none"> • Modern kimyanın kurucusudur. • <i>Kitab'ul Kimya</i> kitabını yazmıştır. • İlk defa hassas teraziyi kullanmıştır. • Yapay altın elde etmiştir. • Atomun parçalanabileceğini ilk kez dile getirmiştir.
Er-Razi	<ul style="list-style-type: none"> • Çiçek ve kızamık hastalıklarının farklılıklarını ortaya koymuştur.
İbnü'l Heysem	<ul style="list-style-type: none"> • Optik biliminin kurucusudur.
Fezari	<ul style="list-style-type: none"> • Güneş ve ay tutulmasını hesaplamıştır. • Usturlap ile namaz saatlerini birleştirmiştir.

Sanat

Hat	<ul style="list-style-type: none"> • Arap harfleriyle yazma sanatı, hat sanatıyla uğraşanlara “hattat” denilmiştir.
Çinicilik	
Kakmacılık	
Oymacılık	
Ebru	
Minyatür (<i>Perspektifi yok</i>)	<ul style="list-style-type: none"> • (<i>Kitapların içinde yer almıştır.</i>) Bu sanatta uğraşanlara musavvir veya nakkaş denir.
Ahşap işlemeciliği	
Vitray - Sırça:	Cam Sanatları
Telkâri:	Gümüş işleme
Malakâri:	Duvar süsleme
Tezhip:	Değerli el yazması kitapları süsleme.
	Bu sanatta uğraşanlara “müzehhip” denir.

MONDROS MÜTAREKESİ (30 EKİM 1918)

Padişah	Sultan Vahdettin
İktidar fırkası	Hürriyet ve İtilaf
Onaylayan Hükümet	Ahmet İzzet Paşa
İmzalandığı yer	Limni Adası - Mondros Limanı - Aganennon Zirhlısı (Yunanistan)
İmzalayanlar	Bahriye Nazırı Rauf Orbay İtilaf Devletleri adına Amiral Calthorpe
Arabulucu	General Towshend
Madde sayısı	25

EGEMENLİĞİ KISITLAYAN HÜKÜMLER

Boğazların denetimi İtilaflara bırakılacak ve ticaret gemileri serbestçe geçebilecek.	Osmanlı toprak bütünlüğü bozuldu.
İtilaflar güvenliğini tehdit eden herhangi bir stratejik noktayı, bölgeyi işgal edebilecektir. (7 madde)	İşgallere hukuki dayanaktır. Bütün işgaller bu maddeye dayanır.
Vilayat-ı Sitte'de karışıklık çıkarsa İtilaflar buraları işgal edecektir. (24. madde)	Doğu'da bir Ermeni devlet kurulması planlandı.
Tüm ulaşım ve haberleşme ağları, İtilafların denetimine bırakılacaktır.	Olası toplu direnişler önlenmeye çalışıldı.
Kilikya havalinde karışıklık çıkarsa İtilaflar işgal yapabilecektir.	Yoruma açık maddedir. Çünkü Kilikya'nın tam sınırı bilinmemektedir.

ASKERİ HÜKÜMLER

Sınır ve iç güvenliği sağlayacak asker haricindeki askerler teslim edilecek, silahları İtilaflara teslim edilecektir.	Osmanlı, savunmasız bırakıldı, savunma gücü kırıldı. İşgallere uygun ortam oluşmuştur, Osmanlı ordusu koluk kuvvetine indirgenmiştir.
Osmanlı Devleti'nin elindeki İtilaf ve Ermenilere ait esirler serbest kalacak fakat Osmanlı askerleri tutsak kalacaktır.	Devletlerin eşitliği ilkesine uymaz.
Trablusgarp ve Bingazi'deki Türk askerleri İtalyanlara; Hicaz, Suriye ve Irak'ta bulunan Türk askerleri İtilaflara teslim olacaktır.	Yunanlaştırılmak istenmiştir.
İran ve Kafkasya'daki Osmanlı birlikleri geri çekilecektir.	Enver Paşa'ya tedbirdir.
Savaş gemileri itilafalara teslim edilecektir.	
Osmanlı, müttefikleriyle bağlantısını kesecektir.	

EKONOMİK HÜKÜMLER

<ul style="list-style-type: none"> Tüm liman ve tersaneler İtilaflara teslim edilecek Tüm demir yolları ve Toros tünelleri İtilafların denetimine bırakılacak Tüm ihtiyaç fazlası akaryakıt ürünleri İtilaflara teslim edilecek. 	İtilaflar <ul style="list-style-type: none"> Bu olanakları işgal için kullanmak Ticari dolaşımı engellemek Bölgeler arası irtibatı kesmek Halkın olan bitenden haberdar olmasını önlemek
---	---

Gelişmeler Tepkiler

- Osmanlı, İtilaflara bağlı hâle gelmiştir. Kayıtsız şartsız teslim olan Osmanlı, yurdunun işgalini kabullenmiştir.
- Osmanlı, ilk etapta bunu başarı olarak görmüştür.
- Osmanlı fiilen sona ermiştir.

Osmanlı 3 aşamada sona erecektir.

1. FİİLEN Mondros
2. HUKUKEN Mudanya
3. RESMEN Saltanatın kaldırılmasıyla

MİLLÎ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ

MİLLÎ MÜCADELE HAZIRLIK DÖNEMİ
(19 MAYIS 1919 - 23 NİSAN 1920)19 Mayıs 1919
Samsun'a ÇıkışHavza Genelgesi
28 Mayıs 1919

9. Ordu Müfettişi Mustafa Kemal'in Anadolu'ya geçtikten sonraki ilk tepkisidir. Genelge işgallerin haksızlığı dile getirmiş ve millî bilinci uyandırmada etkili olmuştur.

İstanbul Hükümetinin yetersizliğini dile getirmiş ve milletin geleceğini milletin azim ve kararının kurtaracağını vurguladığı için "ihtilal bildiris" niteliğindedir.

Amasya Genelgesi
22 Haziran 1919Erzurum Kongresi
23 Temmuz -
7 Ağustos 1919

Ulusal egemenliğin koşulsuz olarak gerçekleştirilmesine karar verilen ilk kongredir. Bölgesel amaçlarla toplanmasına rağmen yurdun bütününe ilgilendiren kararlar alındığı için ulusaldır.

Mustafa Kemal'in "Burada bir milletin kurtuluşuna karar verilmiştir." sözüyle önemini vurguladığı kongre, manda ve himayeyi kesin olarak reddetti. Yurdun bütününe ilgilendiren kararlarıyla ulusaldır.

Sivas Kongresi
4 - 11 Eylül 1919Amasya Görüşmeleri
20 - 22 Ekim 1919

Heyeti Temsiliyenin İstanbul Hükümeti tarafından tanınmasını sağladığı için Millî Mücadele'nin önemli adımlarındandır.

23 Nisan 1920
BMM'nin Açılması

- 30 Ekim 1918 Mondros Ateşkesi imzalandığı sırada Mustafa Kemal Suriye-Filistin Cephesi'nde Yıldırım Orduları Grup Komutanlığına getirilmiştir.
- Mustafa Kemal burada Mondros Ateşkesi'ni görmüş ve yoruma açık maddeleri olduğu için hükümeti uyarmıştır. Yine Mustafa Kemal olası bir saldırıya cevap vereceğini de belirtmiştir.

- Mondros Ateşkesi gereği ordusu dağıtılan Mustafa Kemal, Harbiye Nezaretine İstanbul'a çağırılmıştır.

13 Kasım 1918'de İstanbul'a gelen Mustafa Kemal, Boğaz'a demirlemiş İtilaf Donanması'nı görünce Yaveri Cevat Abbas Bey'e o meşhur "GELDİKLERİ GİBİ GİDERLER!" sözünü söylemiştir. İtilaf Donanmalarının serbestçe boğaza girmelerine tanık olan Mustafa Kemal arkadaşlarına "Hata ettim! İstanbul'a gelmemeliydim. Bir an önce Anadolu'ya dönmenin çaresine bakmalı." demiştir.

- Mustafa Kemal İstanbul'da arkadaşı Fethi Bey'le (Okyar) **Minber gazetesini** çıkarmıştır.

MUSTAFA KEMAL'İN İSTANBUL'DAKİ FAALİYETLERİ

- Tevfik Paşa Hükümetini devirmeye çalışmıştır.
- Ahmet İzzet Paşa Hükümetinde Harbiye Nezaretine (Bakanlığına) talip olmuştur.
- Osmanlı Hürriyetperver Avam Fırkasına üye olmuştur.
- **Minber** gazetesini çıkarmıştır.
- Padişah VI. Mehmet Vahdeddin'le görüşmüştür.
- Ordunun terhisinin, silah ve cephanenin tesliminin engellenmesi için çalışmalar yürütmüştür.

İSTANBUL'DAKİ GENEL DURUM

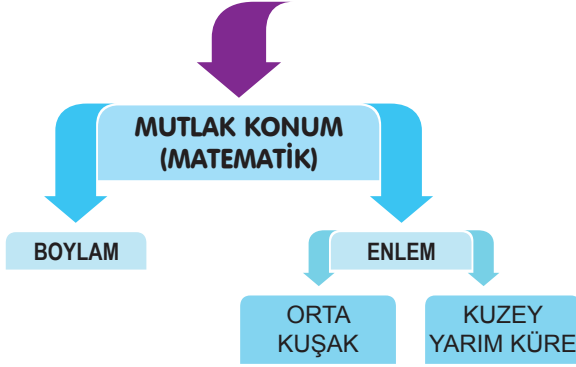
- 13 Kasım 1918 İngiliz donanması İstanbul Boğazı'na demirlemişti. (Fiilen işgal)
- İtilaflar, padişahı kontrolleri altına almışlardı.
- İstanbul'da tam bir kaos, kargaşa ve korku hâkimdi. Bu ortamda padişah VI. Mehmed Vahdetin zorunlu olarak Osmanlı Mebusan Meclisini kapatmıştır.

NOT

Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra kurtuluş olarak

- İngiliz himayesini istemek
 - Amerika mandasını istemek
 - Bölgesel kurtuluş yolları aramak
 - Padişah ve halifelğe bağlı kalmak
- görülmüştür.

TÜRKİYE'NİN COĞRAFİ KONUMU

COĞRAFİ KONUM

- Bir bölgenin coğrafya ile ilgili tüm özelliklerine birden coğrafi konum denir. Coğrafi konum mutlak (matematik) konum ve göreceli (özel) konum olarak ikiye ayrılır.

A. GÖRECELİ (ÖZEL) KONUM

1. YERYÜZÜ ŞEKİLLERİ (TOPOĞRAFİK YAPI)

- **Jeoloji (Yer Bilimi)**
 - Yerin iç yapısını inceler.
 - Deprem, fay, kırıklı yapılar, kaplıcalar ve ılıcalar, termal turizm, jeotermal enerji, volkanizma ve yer altı kaynakları gibi özellikler jeolojik yapıya bağlıdır.
- **Jeomorfoloji (Yeryüzü Şekli Bilimi)**
 - Yerin dış yapısını (şeklini) inceler.
 - Eğim, engebe, dağlar, dağların uzanışı, ova, plato, vadi gibi kavramlar jeomorfolojik yapıya bağlıdır.
- **Litoloji (Kayaç Yapısı)**
 - Birçok kayaç türü ve bu kayaçlara ait özellikler bu kapsamda olsa da ÖSYM bu başlık altında daha çok iki kayaç türünden bahseder. Bunlar karstik kayaçlar (kireçtaşı, kaya tuzu, jips) ve volkanik tüflerdir.

2. YÜKSELTİ

- ◆ Türkiye'de yükselti ortalaması 1132 m'dir. Bu Avrupa'dan yaklaşık olarak 3 kat daha fazladır.
- ◆ Türkiye'de yükselti ortalaması fazla olduğu için;
 - Gerçek sıcaklıkla, indirgenmiş sıcaklık arası fark fazladır.
 - Akarsuların enerji potansiyelleri, akış hızları, aşındırma güçleri fazladır.
 - Kara yolu, demir yolu ulaşım maliyetleri fazladır.
 - Yüksek dağlık alanlarda güncel buzullar ve buzul etkisi görülür.
 - Bitki ve iklim çeşitliliği kısa mesafelerde değişmektedir.
- ◆ Türkiye'de yükselti genel olarak batıdan doğuya gidildikçe artar. Buna bağlı olarak Türkiye'de doğuya gidildikçe;
 - Sıcaklık ortalamaları azalır.
 - Karın yerde kalma süresi uzar.
 - Don geçen gün sayısı artar.
 - Ağaçların çiçek açma dönemi gecikir.
 - Aynı tür bir tarım ürününün olgunlaşma süresi uzar.

3. DENİZELLİK-KARASALLIK

- ◆ Denizciliğin olduğu alanlarda;
 - Nem oranı fazladır.
 - Yağış miktarı fazladır.
 - Sıcaklık farkları az olur.
 - Kimyasal çözünme daha şiddetlidir.
 - Bitki örtüsü daha güldür.
 - Nadas daha azdır.
- ◆ Karasal bölgelerde bu özellikler genel olarak ters olmaktadır.

b) Boğaz Vadi

- ▶ Dağları dik kesen akarsularda yaygın olarak görülür. Karadeniz ve Akdeniz'de genellikle geçit olarak kullanılır.

c) Tabanlı Vadi

- ◆ Akarsuların ağız kısmına yakın alanlarda oluşur.
- ◆ Akarsu bu vadilerde menderesler çizerek akar.

d) Kanyon Vadi

- ◆ Karstik arazilerde oluşur.
- ◆ Türkiye'nin en büyük kanyonu Uşak ilinde yer alan Ulubey Kanyonu'dur.

2. PERİ BACALARI

- ◆ Volkanizmanın etkisi vardır.
- ◆ Rüzgârlar dolaylı etkiye sahiptir.
- ◆ Aşındıran ana kuvvet sudur.
- ◆ Oluşabilmesi için bitki örtüsünün cılız olması gerekir.
- ◆ Nevşehir'de Kapadokya, Van'da Vanadokya, Erzurum Narman'da Kırmızı Peribacaları bulunmaktadır.

3. DEV KAZANI

- ▶ Şelalelerde görülür.
- ▶ Denge profiline uzak akarsularda görülür.

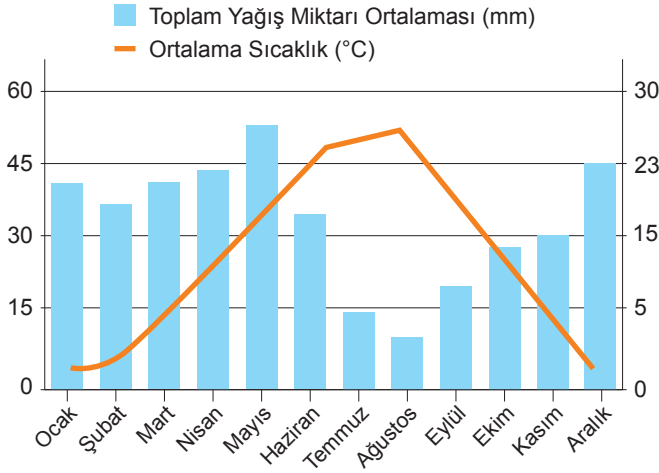
4. KIRGIBAYIR

- ▶ Kurak ve yarı kurak alanlarda volkanik arazilerin sular tarafından aşındırılmasıyla oluşmuş keskin sırtlardır.
- ▶ İç Anadolu'da yaygındır.

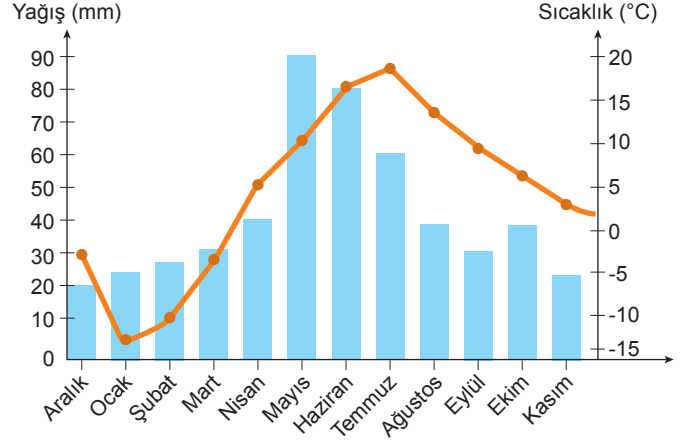
TÜRKİYE'DE İKLİM

a) Ilıman Karasal İklim

- ◆ Yağış rejimi düzensizdir.
- ◆ Nem oranı az, sıcaklık farkı fazladır.
- ◆ Fiziksel çözüne şiddetlidir.
- ◆ Tarımda sulamaya duyulan ihtiyaç fazladır.
- ◆ Bitki örtüsü bozkırdır, (step-cılız ot)
- ◆ Sığır kuyruğu, çoban yastığı, üzerlik otu, yavşan otu, gelincik vs.
- ◆ Küçükbaş hayvancılık yaygındır.
- ◆ Nadas fazladır.
- ◆ İç Anadolu'nun tamamı ile Ergene, İç Batı Anadolu, Doğu Anadolu'nun alçak ovalarında yaygındır.
- ◆ Konveksiyonel yağışlar görülür.
- ◆ Bu bölgelerdeki ormanların tahrip edilmesiyle antropojen bozkırlar ortaya çıkar.

b) Sert Karasal

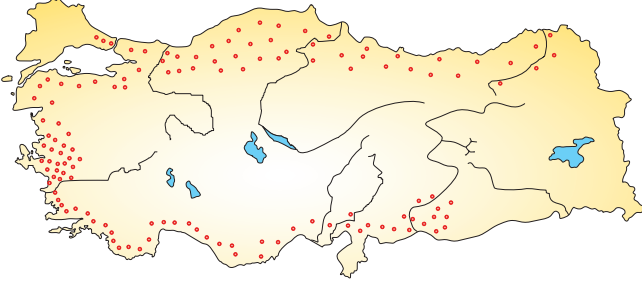

- ◆ Yağış rejimi düzensizdir.
- ◆ Sıcaklık için -10'lardan bahsedilir.
- ◆ **En çok** yaz mevsiminde yağış alır.
- ◆ **En az** kış mevsiminde yağış alır.
- ◆ Bitki örtüsü çayır ve tayga ormanlardır. (İğne yapraklı ve soğuğa dayanıklıdır.)
- ◆ Büyükbaş hayvancılık yaygındır.
- ◆ Erzurum-Kars ve Ardahan'da görülür.

► **İncir:** En çok Aydın'da üretilir.

- ◆ İhraç edilir.
- ◆ Üretiminde Türkiye Dünya'da 1. sıradadır.

► **Muz:** Tropikal bir meyvedir.

- ◆ Türkiye'de en dar alanda yetiştirilen ürünlerdendir.
- ◆ Mikroklima iklim etkisiyle Mersin Anamur ve Antalya Gazipaşa'da yetiştirilir.
- ◆ Ülke ihtiyacını karşılayamadığı için ithal edilir.

► **Anason:** Antalya, Burdur taraflarında yetiştirilir.

- ◆ İçki sanayisinde kullanılır.

► **Soya Fasulyesi:** Çukurova'da yetiştirilir. (Adana 1.)

- ◆ Besi hayvancılığını geliştirmiştir.
- ◆ Yağ sanayisinde kullanılır.

► **Kivi:** En fazla Yalova'da yetiştirilir.

► **Kayısı:** Üretiminde Malatya 1. sıradadır. İhraç edilir.

► **Antep Fıstığı:** En çok Urfa'da yetişir. Üretiminde Şanlıurfa birinci sıradadır.

- ◆ Türkiye Dünya'da 2. sıradadır.
- ◆ İhraç ürünüdür.
- ◆ Devirli bir üründür.

► **Sebzecilik:** Akdeniz'de daha çok yetiştirilir.

- ◆ Sulamayla yapılır.
- ◆ Bursa, Balıkesir, Manisa, İzmir, Antalya, Mersin, Adana, Ankara, Eskişehir, Samsun
- ◆ Üretiminde Çukurova öndedir.
- ◆ Konserve sanayisinde kullanılır.

► **Turfanda Sebzecilik:** Mevsiminden önce yetişen sebzelerdir.

- ◆ Matematik konumdan dolayı Akdeniz'de yetişir.

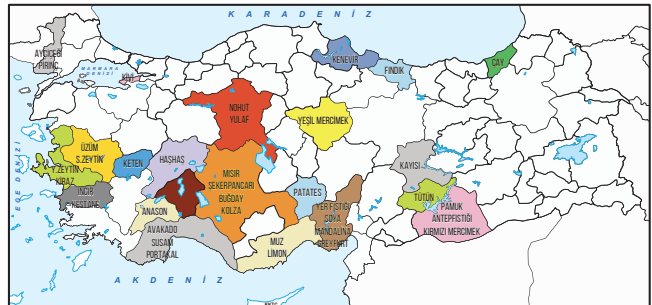
► **Seracılık (örtü altı tarım):** İç bölgelerde kışların çok soğuk olması nedeniyle yapılmaz.

- ◆ Karadeniz'de ise güneşlenme süresi kısa olduğu için yapılmaz.
- ◆ Kışlar ılık geçtiği için Akdeniz'de yapılır.

NOT

- Son yıllarda seracılığın (örtü altı tarım) Ege ve Güney Marmara'da gelişme nedeni jeotermal enerji kullanılmasıdır.

İLLER	1. SIRADA OLDUĞU ÜRÜNLER
Konya	Mısır - Şekerpancarı - Buğday - Kolza
Antalya	Avokado - Susam
Adana	Turunçgil - Yer Fıstığı - Soya Fasulyesi
Şanlıurfa	Pamuk - Antep Fıstığı - Kırmızı Mercimek
Aydın	İncir - Kestane
İzmir	Yağlık Zeytin - Kiraz
Manisa	Üzüm - Sofralık Zeytin
Edirne	Ayçiçeği - Piring
Ankara	Nohut - Yulaf
Isparta	Gül - Elma - M. Celal Özyıldız
Rize	Çay
Ordu	Fındık
Samsun	Kenevir
Yalova	Kivi
Uşak	Keten
Afyonkarahisar	Haşhaş
Burdur	Anason
Mersin	Muz
Niğde	Patates
Yozgat	Yeşil Mercimek
Adıyaman	Tütün
Malatya	Kayısı

2023 Tarım Verileri

TÜRKİYE'DE TURİZM

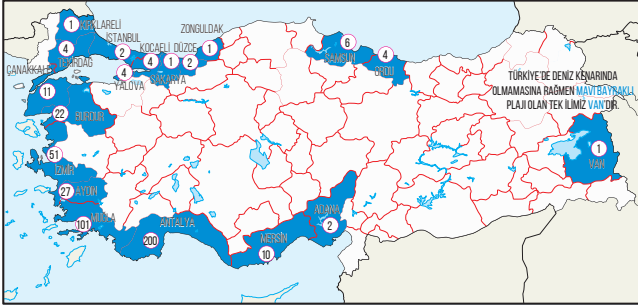
TÜRKİYE'DE TURİZM

Türkiye'de Turizm Koridorları

- ▶ Ülkemizde turizm potansiyeli fazladır fakat turizm gelirimiz oldukça düşüktür.
- ▶ **Turizm gelirlerinin düşük olma nedenleri:**
 - ◆ Tanıtım ve reklamların yetersiz olması
 - ◆ Turizm alanlarına sahip çıkılmaması
 - ◆ Altyapı ve konaklama yetersizliği
- ▶ Türkiye'ye en çok turist Rusya'dan gelmektedir. İkinci sırada Alman vatandaşları vardır.
- ▶ En çok turist İstanbul'a gelmektedir. İkinci sırada Antalya yer alır.

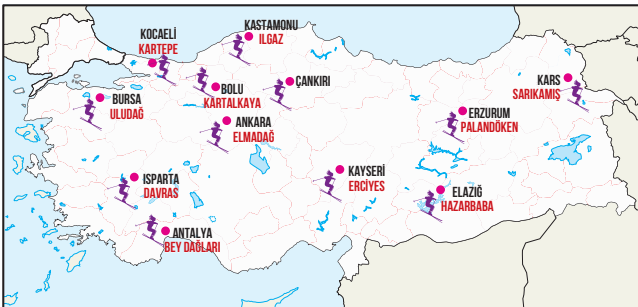
1. Yaz Turizmi: En çok gelişen bölge Marmara, gelişmeyen bölge ise Karadeniz'dir.

Mavi Bayraklı Plaja Sahip Şehirlerimiz

2. Kış Turizmi: Yüksek dağlık alanlarda gelişmiştir.

- ◆ Bursa (Uludağ), Bolu (Kartalkaya), Iğaz, Gümüşhane (Zigana), Kars (Sarıkamış) Erzurum (Palandöken), Kayseri (Erciyes), Isparta (Davraz), Antalya (Saklıkent)

Türkiye'nin Kayak Merkezleri

3. Sağlık Turizmi: Kaplıca alanlarında yaygındır.

- ◆ İzmir (Balçova), Balıkesir (Gönen), Afyon, Denizli, Aydın, Amasya, Samsun, Nevşehir, Yozgat, Ankara, Diyarbakır.

NOT

- En fazla Ege'de gelişmiştir. Yıl boyunca devam eder.

4. Kültür Turizmi: Efes, Sard (Manisa), Denizli (Hierapolis)

5. Din Turizmi: İstanbul, İzmir (Selçuk-Meryem Ana), Antalya (Saint Nicholas), Tarsus (Saint Paul), Konya (Mevlana), Hacı Bayram-ı Veli (Ankara), Hatay (Saint Pierre), Van (Akdamar), Hacı Bektaş-ı Veli (Nevşehir)

6. Kongre Turizmi: Antalya, İzmir, İstanbul, Bursa, Ankara

- ◆ Konaklama kapasitesi önemlidir.

7. Golf Turizmi: Antalya, Muğla, İzmir

Avrupa Birliği tarafından Avrupa Komisyonu tescilli coğrafi işaretlerimiz:

Hâlihazırda 13 coğrafi işaretimiz tescil edilmiştir. Bunlar:

- ▶ Antep Baklavası
- ▶ Aydın İnciri
- ▶ Aydın Kestanesi
- ▶ Bayramiç Beyazı
- ▶ Malatya Kayısı
- ▶ Milas Zeytinyağı
- ▶ Taşköprü sarımsağı
- ▶ Giresun Tombul Fındığı
- ▶ Antakya Künefesi
- ▶ Suruç Narı
- ▶ Çağlayanerit Cevizi
- ▶ Gemlik Zeytini
- ▶ Edremit Zeytinyağı